

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

На пошану професора, ректора Руслана
Постоловського

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 21

Рівне – 2011

УДК 94+94 (477)
ББК 63.3(0)
А-437

Рецензенти:

Віднянський Степан – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України
Макар Юрій – професор, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і
техніки України, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилок Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острогож

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-
Подільський)

Стокосос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ)

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор (м. Рівне)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск
21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

УДК 94+94(477)
ББК 63.3(0)

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та
всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук
(постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного
університету, протокол № 11 від 24 червня 2011 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки
авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 978-617-601-015-9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД

Ключові слова: незалежність, національна безпека, НАТО, Збройні Сили України, військова доктрина.

У статті проаналізовано законодавче забезпечення національної безпеки і оборони України у новітній період. Починаючи з проголошення державного суверенітету – першого кроку до здобуття незалежності, закінчуючи сучасним періодом.

Ключевые слова: независимость, национальная безопасность, НАТО, Вооруженные Силы Украины, военная доктрина.

В статье проанализировано законодательная основа национальной обороны Украины в новейший период. Начиная с проголошения государственного суверенитета – первого шага к получению независимости Украины и заканчивая современным периодом.

Key words: freedom, national safety, NATO, military forces of Ukraine, national conception, military doctrine.

In this article we carried analis of basic lawers of the national security and national defences Ukrainian in the independent period.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада проголосила державний суверенітет України, що попередньо було викладено в Декларації про суверенітет України 1990 р.[1,425]. Цей нормативно-правовий документ за об'ємом невеликий, складається з преамбули і десяти невеликих розділів. У ньому українська влада задекларувала своє право, як «національної держави» на створення власних Збройних Сил, органів безпеки, внутрішніх військ і т. і. Також в Декларації було висловлений « намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участь у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти, не набувати ядерної зброї», « здійснювати захист та охорону національної державності українського народу». За юридичною природою Декларацію слід вважати передконституційним документом.

Цього ж 24 серпня 1991 р. Верховною Радою УРСР було проголошено Акт про проголошення незалежності України [2,502], який до цього повністю був схвалений результатами Всеукраїнського референдуму, який відбувся 1 грудня 1991 р.

(понад 90 % від учасників референдуму висловились за незалежність України).

Правове визначення терміну національні інтереси подано у ЗУ «Про основи національної безпеки України» [3, 345] в ст.1 «національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток».

Функціонування недержавної системи забезпечення безпеки України відбувається за межами правової регламентації, на відміну від США, Китаю. Тільки в ст. 9 ЗУ «Про основи національної безпеки України» зазначено: «громадяни України через участь у виборах, референдумах та через інші форми безпосередньої демократії, а також через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які вони обирають, реалізують національні інтереси, добровільно і в порядку виконання конституційних обов'язків здійснюють заходи, визначені законодавством України щодо забезпечення її національної безпеки; як безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни; у законний спосіб і законними засобами захищають власні права та інтереси, а також власну безпеку» [3, с.11].

Відповідно до ст. 10 вказаного закону недержавні організації (громадські організації, політичні партії) мають право здійснювати наступні основні функції для забезпечення національної безпеки : проводити постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці ; прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву; розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України; оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення доцільної адекватності витрат на ці цілі [3, с. 12].

Питання національної безпеки України регулюються вітчизняними, міжнародними та міждержавними нормативно-правовими актами. В першу чергу, це Закони України, прийняті ВРУ, які умовно можна поділити на три групи:

1. Конституційні закони (основні): Конституція України (1996), ЗУ «Про громадянство України» [4,5], [5,4]тощо.

2. Звичайні закони, які регулюють важливі суспільні відносини.

3. Надзвичайні закони, які приймаються в необхідних випадках, передбачених Конституцією, в Україні, поки що таких законів не має.

До підзаконних нормативно-правових актів слід віднести:

- Укази і розпорядження Президента України;
- Постанови Верховної Ради України (ВРУ);
- Постанови Кабінету міністрів України;
- Міжнародні та міждержавні договори України, ратифіковані належним чином і які становлять невід'ємну частину законодавства України;
- Інструкції, вказівки, нормативні накази, рішення і т.і.

Президент України за поданням РНБОУ затверджує Стратегію національної безпеки України, Воєнну доктрину України, Стратегію воєнної безпеки України, Стратегічний оборонний бюлетень та інші складові Стратегії НБ України, як основні об'єкти довгострокового оборонного планування. Довгострокове оборонне планування є основним елементом загальної системи стратегічного планування у сфері безпеки і оборони і здійснюється з метою визначення перспектив розвитку, що найбільшою мірою відповідає характеру реальних і потенційних загроз у безпеці, обороні, економічним, науково-технічним та демографічним можливостям держави.

Стратегія національної безпеки України – узгоджена за метою, завданнями, умовами і засобами довгострокова комплексна програма практичних дій щодо забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Стратегія НБ України є основою для комплексного планування діяльності органів державної влади у сфері оборони і національної безпеки.

ВРУ визначає основи національної безпеки, формує законодавчу базу у цій сфері [4 ст. 85].

Кабінет Міністрів України за пропозиціями міністерств, інших центральних органів виконавчої влади затверджує проекти концепцій та інші державні цільові програми розвитку (далі – ДПР), як об’єкти середньострокового оборонного планування в питаннях НБ. ДПР повинні відповідати вимогам ЗУ «Про державні цільові програми» [6,34]. Державна цільова програма розвитку – це комплекс ув’язаних щодо ресурсів, виконавців і термінів виконання організаційних, науково-дослідних, дослідно-конструкторських, соціально-економічних, технічних та інших заходів, що забезпечують ефективне вирішення завдань на середньострокову перспективу.

Основними законодавчими заходами в оборонній сфері України в період 1991- 2008 рр. слід назвати: 24. 08.1991 р., коли ВРУ прийняла Постанову «Про військові формування України» [7], відповідно до якої було створено Міністерство оборони України, а 3 вересня цього року було призначено першого Міністра оборони України генерала Морозова К.П., який склав присягу народу України. 11.10.1991 р. ВРУ була прийнята Постанова «Про концепцію оборони та будівництва ЗСУ» [8] та було утворено Раду оборони України. Указом Президії ВРУ 14 листопада ухвалено текст Військової присяги, до якої на добровільній основі в період січень-березень 1992 р. були приведені всі збройні формування, дислоковані на території України. 6 грудня 1991 р. ВРУ ухвалила закони « Про оборону України» [9], «Про Збройні Сили України» [10].

6 січня 1992 р. Всеукраїнська нарада під головуванням Л.М.Кравчука накреслила шляхи військового будівництва держави до 1996 р. 11 січня цього ж року Росія погодилась передати частину Чорноморського флоту під юрисдикцію України. 25 березня ВРУ прийнятий ЗУ «Про загальний військовий обов’язок і військову службу» [11]. В червні 1992 р. Україна направила свій перший миротворчий контингент до Югославії. 1 липня цього ж року Президентом України було створено РНБОУ та визначено її персональний склад. Цього ж місяця РНБОУ схвалено Военну доктрину України [101], як основу воєнного будівництва. Згодом цей документ був поданий Президентом у парламент, де 19.10 1993 р. прийнятий ВРУ. В серпні Уряд прийняв Постанову «Про реформування системи військової освіти» [12]. В Україні на той час функціонувало 7 військових інститутів, один військовий

університет, одна академія ЗСУ, 3 відділення військової підготовки та 43 військові кафедри при цивільних вищих навчальних закладах. 23 серпня 1992 р. було створено Війська Протиповітряної оборони України, які згодом були об'єднані з військами повітряної оборони України.

28 січня 1993 р. було підписано Указ Президента № 31/93 «Про Військово-Повітряні Сили України» [13] (їх формування завершилось тільки в 2004 р.), а 3 лютого введено в дію ЗУ «Про Цивільну оборону України» [14]. В жовтні 1993 р. було призначено другого Міністра оборони Радецького В.Г. Цього ж місяця ВРУ прийняла постанову про загальну структуру, чисельність та матеріально-технічне забезпечення ЗСУ, яка впровадила план організаційних заходів у ЗСУ. 19 жовтня ВРУ своєю Постановою затвердила першу Военну доктрину України [11], як складову концепції національної безпеки. В жовтні введено в дію ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [15].

В лютому 1994 р. підписано Указ Президента «Про Положення про військові комісаріати» [16]. В серпні знову відбулась зміна Міністра оборони України, третім міністром оборони став Шмаров В.М.

20 квітня 1995 р. Указом Президента України було створено Війська Повітряної оборони України [17].

23 травня 1996 р. Указом засновано Сухопутні війська України [18]. В липні призначено нового Міністра оборони Кузьмука О.І. Розпочалось скорочення ЗСУ. До кінця 1996 р. у ЗСУ було скорочено 3,5 тис. військових структур, 410 тис. військових, зменшено бойових літаків на 600 одиниць, вертольотів – на 250, танків та броньованої техніки на 2 400 та 2 000 відповідно.

20 січня 1997 р. Президент затвердив Державну Програму будівництва та розвитку ЗСУ до 2005 р. у відповідності до ЗУ «Про організацію оборонного планування України» [19], яка реалізовувала поетапні кроки Концепції будівництва та розвитку ЗСУ [10]. Президент України в серпні затвердив Положення «Про Міністерство оборони України» [11] і «Про Генеральний штаб ЗСУ» [12]. В цей же день Кабінет Міністрів затвердив комплексну програму поетапного скорочення і ліквідації міжконтинентальних балістичних ракет РС-18, результати виконання якої були оцінені Президентом України у Посланні до ВРУ «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2001 р.» [113].

5 березня 1998 р. прийнято ЗУ «Про РНБОУ» [114]. В цьому ж році Президент України Кучма Л.Д. затвердив програму поетапного скорочення і ліквідації стратегічних авіокомплексів ТУ-95МС і ТС-160. Розроблена і затверджена Президентом України Концепція виховної роботи (гуманітарного і соціального розвитку) у ЗСУ [15]. На кінець року ВРУ визначено чисельність ЗСУ до 2000 р., яка становила 310 тис. військових та 90 тис. цивільних працівників.

В квітні 1999 р. ВРУ прийняла ЗУ «Про участь України в миротворчих операціях» [16].

В 2000 р. Україна прийняла закон «Про направлення підрозділів ЗСУ до інших держав» [17]. ВРУ ратифікувала міжнародну Угоду держав-учасниць Договору Північноатлантичного Альянсу, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру» [18,19]. Ця Угода передбачає статус ЗСУ у воєнно-миротворчих операціях. Президент в липні підписав «Державну програму будівництва і розвитку ЗСУ на період до 2005 р.», а ВРУ внесла зміни до законів «Про ЗСУ» [9] та «Про оборону України».

16.01. 1997 р. Верховна Рада України за № 3/97-ВР прийняла нову Постанову «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України». В цій постанові було рекомендовано Президенту України, Кабінету Міністрів України, Комісії ВРУ з питань оборони і державної безпеки разом з профільними комісіями прискорити розробку і подання на розгляд ВРУ проекти законів про національну безпеку України, про Раду національної безпеки і оборони України, про зовнішню розвідку. У створенні Концепції брали участь політики, які представляють усі гілки влади та політичні партії. Практично згаданий документ фіксує консенсус політичних сил у сфері національної безпеки.

Згодом цей документ, як і згадана Концепція втратили свою чинність і 19.06. 2003 р. ВРУ був прийнятий ЗУ «Про основи національної безпеки України» № 964-IV, з змінами внесеними 15.12. 2005 р. ЗУ «Про основи національної безпеки України» визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

В Конституції України (1996 р.) національна політика України зафіксована прагненням без'ядерного, позаблокового та нейтрального статусу.

Так, ст. 16 Конституції України вказує на обов'язок держави по забезпеченню екологічної безпеки, підтримання екологічної рівноваги, подолання наслідків Чорнобильської техногенної катастрофи, збереження генофонду Українського народу.

Наступна ст.17 Конституції [4] визначає найважливіші функції держави як захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Ця ж стаття Конституції України забороняє розташування на території України іноземних військових баз. В свою чергу положеннями цієї статті оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладаються виключно на Збройні Сили України.

Ст. 92 Конституції України п.17 [4] гласить, що тільки Законами України визначаються «основи національної безпеки, організації Збройних сил України і забезпечення громадського порядку»; п.2 – «порядок направлення підрозділів Збройних сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України».

Ст. 106 Конституції України п.17 [4] вказує, що Президент України «здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави».

Без'ядерний та позаблоковий статус України був підтверджений не тільки вітчизняним законодавством, але й рядом міжнародних актів, які повинні забезпечувати безпеку, суверенітет і незалежність нашої країни. Серед них слід назвати: Програма НАТО «Партнерство заради миру (ПЗМ):запрошення» 10.01.1994р. [18]. Дана програма НАТО «Партнерство заради миру: запрошення» доповнена рядом законів, серед яких ЗУ «Про ратифікацію Угоди між державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їхніх збройних сил [19]. «Хартія українсько-американського партнерства, дружби та співробітництва» 22.11.1994 р., підписана президентами України і США, Кучмою та Б.Клінтоном. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. 5.12.1994 р. Будапешт. За участю –Україна, Росія, Великобританія, США. Хартія про особливе партнерство між Україною та організацією Північноатлантичного договору. 9.07.1997р. Мадрид.

Учасники 15 країн-учасників НАТО і Україна. Стратегічна концепція НАТО, План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) 24.04.1999 р.

Перелічені міжнародні правові акти були ратифіковані ВРУ та деталізовані законодавством України.

Забезпечення державної безпеки покладається і на структурні елементи безпекового сектору країни. Серед них, Служба безпеки України, відповідно до ЗУ «Про Службу безпеки України» 1992 р., захист державного кордону України на Державну прикордонну службу та правоохоронні органи держави.

ЗУ «Про оборону України» від 1992 р. №1933-XII з змінами та доповненнями встановлює засади оборони України, визначає повноваження, основні функції, завдання та обов'язки у сфері оборони. Ст.1 вказаного закону надає перелік і визначення термінів, які вживаються у воєнно-оборонній сфері, серед яких – оборона України, обороноздатність, збройна агресія, вторгнення, напад, окупація, анексія, блокада, особливий період. Закон дає перелік дій, які повинна проводити держава у мирний час для підготовки оборони, а також в особливий період (режим воєнного стану) для збройної відсічі агресії направленої проти України. Закон визначає основні функції Міністерства оборони та його основного органу планування – Генерального штабу, інших центральних органів виконавчої влади у сфері оборони, а також перераховує завдання, які стоять перед підприємствами, установами, організаціями, їх посадовими особами, незалежно від форм власності у сфері оборони, обов'язки та права громадян.

Перейдемо до аналізу ЗУ «Про основи національної безпеки України» в редакції 2003 р. із змінами 2005 р. Вказаний закон складається з 12 статей і є обов'язковим для виконання на території України. Виділимо основні положення цього законодавчого акту.

Ст. 1 вказаного закону визначає поняття національна безпека, національні інтереси, загроза національній безпеці, воєнна організація держави, правоохоронні органи.

Відповідно до цього закону були розроблені і затверджені Президентом України Стратегія національної безпеки України (105/2007) та Воєнна доктрина України (648/2004) .

Ст. 7 вказаного закону перераховує реальні та потенційні загрози національним інтересам і безпеці України, згрупувавши їх

по сферах: зовнішньополітичної діяльності, державної безпеки, воєнної справи, безпеки державного кордону України, внутрішньополітичної, економічної діяльності, соціальної, гуманітарній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній.

ЗУ «Про основи національної безпеки України» суб'єктами забезпечення НБ, крім ЗСУ та інших силових відомств, визнає об'єднання громадян. Цей закон відмінив Концепцію національної безпеки України від 16.01.1997 р.

15 червня 2004 р. Президентом України було підписано Указ про затвердження нині діючої Воєнної доктрини України № 648/2004 (зміни 21.04.2005 р.).

Воєнна доктрина – державний документ про програмні цільові настанови і керівні принципи створення, розвитку і застосування воєнно-силових структур. Воєнні доктрини різних країн у різні історичні періоди відбивали специфіку поглядів на цю проблему. Так, наприклад, Японія в 1904 р. та 1949 р. , Німеччина – в 1914 р. і 1939 р. сформували наступальні воєнні доктрини; Франція в 1939 р. мала пасивну воєнну доктрину; США – доктрину ядерного стримування; Білорусь у 1992 р. прийняла оборонну доктрину. Принципу оборонної доктрини притримується і Україна.

В Україні склалася традиція, що важливі оборонно-безпекові документи країни створюються за схемою – спочатку Воєнна доктрина, а потім Концепція. Первинні редакції Воєнної доктрини України не раз відхилялись і тільки після путчу у Москві у жовтні 1993 р. її вперше прийняла ВРУ. Концепція (основи державної політики) національної безпеки була прийнята значно пізніше – у січні 1997 р. Ці обидва документи швидко втрачали практичну цінність, викликаючи шквал критики, тому політиками обговорюються нові варіанти. В першу чергу мова іде про Воєнну доктрину.

Перше нагадування і конкретна постановка завдання про розробку Воєнної доктрини було відображене у Постанові ВР України від 11 жовтня 1991 р. «Про концепцію оборони і будівництва Збройних сил України» [10], де у п. 2 говориться: «Кабінету Міністрів України, Комісії ВРУ з питань оборони і державної безпеки в місячний термін розробити Воєнну доктрину України і внести її на розгляд ВРУ». Конкретним виконавцем виступило Міністерство оборони України, як найбільш зацікавлена структура. Недержавні інституції до цієї роботи не

залучались. Перший проект Воєнної доктрини був відхилений українським парламентом у жовтні 1992 р. В квітні 1993 р. проект Воєнної доктрини знову був повернутий на доробку і тільки 19 жовтня 1993 р. перша Воєнна доктрина була затверджена. Тодішня українська Воєнна доктрина базувалась на Декларації про державний суверенітет (1990 р.) [11] та Акті проголошення незалежності України (1991 р.). Структура цього документу складалась з трьох розділів – воєнно-політичного, воєнно-технічного і воєнно-економічного. Перший розділ був присвячений способам запобігання війни, створенню збройних сил, підготовці держави і армії до припинення можливої агресії у будь-якій військово-політичній ситуації, визнанню оборонної політики безпеки. Основними принципами доктрини були територіальна цілісність і національна незалежність інших держав, відмова від використання зброї як інструменту зовнішньої політики, принцип ненападу та інші положення, які відповідають характеру та духу документів ООН та Гельсенських угод. Воєнна доктрина підтвердила прихильність нашої держави до без'ядерного статусу. У документі сказано: «Україна... вважає використання ядерної зброї неприпустимим..., ніколи не санкціонує її застосування і виключає з арсеналів своєї зовнішньої політики, погрозу її використання». Свій без'ядерний статус Україна «пов'язує зі скороченням і знищенням ядерної зброї, розміщеної на її території, з адекватними діями інших ядерних держав і забезпеченням ними і міжнародною співдружністю надійних гарантій безпеки». Водночас Воєнна доктрина підтвердила, що ядерна зброя, успадкована від колишнього СРСР, є її власністю.

Тодішня Воєнна доктрина 1993 р. не визначала ймовірного супротивника. У ній було записано: «Україна вважає своїм потенційним супротивником ті держави, чия послідовна політика створює для неї воєнну загрозу, веде до втручання у внутрішні справи України, зазіхання на її територіальну цілісність і національні інтереси». Воєнна доктрина проголосує принцип розумної оборонної достатності у визначенні чисельності та родів збройних сил, чисельності і видів звичайних озброєнь і їхніх систем (0,8 – 0,9% від кількості населення країни), а також визначає воєнну безпеку складовою частиною національної безпеки.

У військово-технічному розділі Воєнної доктрини визначались завдання ЗС України в мирний і воєнний час. У мирний час

збройні сили покликані підтримувати стан готовності на рівні, необхідному для стримування будь-якої потенційної агресії. Під час війни збройні сили змушені мобілізувати всі матеріальні й людські ресурси для відсічі. Для ефективної оборони вони мають бути оснащені високоточною та іншою зброєю на основі передових технологій.

У третьому розділі Воєнної доктрини розглядались питання воєнних витрат, державного воєнно-промислового комплексу, мобілізації. Головні принципи української військово-економічної політики полягали, на той час, у збереженні військово-промислової бази на рівні, що відповідає потребам збройних сил, придбанні передових систем озброєнь, екологічної безпеки й економічної доступності, раціональності конверсійних програм.

Прийняття Воєнної доктрини було важливим етапом у вирішенні проблем, без визначення яких органи державної влади в цілому і командування збройних сил зокрема могло залишитися без реальних орієнтирів у виборі напрямів гарантування безпеки держави. У той же час Воєнна доктрина України через об'єктивні обставини мала істотні недоліки і вимагала подальшої доробки.

По-перше, вона була прийнята тоді, коли ЗС перебували у стані глибокої трансформації в умовах постійного зменшення можливостей держави забезпечувати ЗС всім необхідним. Тоді доцільно було приймати Воєнну доктрину перехідного періоду, розраховану на певний конкретний термін.

По-друге, зберігаючи де-факто позаблоковий та нейтральний статус, Україна поклала на власні Збройні сили виконання завдань (згідно з діючим положенням доктрини) відбиття можливої агресії з боку будь-якої держави, з повітряно-космічного простору, суші або моря, тобто вона планувала завдання, притаманні військовій коаліції або наддержаві. Реально її Збройні сили (зважаючи на економічні можливості) могли забезпечити рівень воєнної безпеки майже у двадцять разів нижчий, ніж у Франції, яка за кількістю населення та територією може бути прирівняна з Україною. Якщо врахувати й рівень безпеки, що гарантує Франції воєнно-політичний блок НАТО, то визначене співвідношення буде набагато нижчим не на нашу користь. Перед державою постала альтернатива: або зберегти існуючий стан речей і мати віртуальну можливість забезпечувати власну воєнну безпеку, або шукати можливість гарантувати її за рахунок

приєднання до воєнних блоків чи укладання військово-політичних договорів з іншими державами.

По-третє, Воєнна доктрина може бути реальною й ефективною тільки в тому випадку, якщо вищі органи законодавчої й виконавчої влади мають чітку стратегію внутрішнього розвитку країни, визначилися в питаннях зовнішньої політики, і ця лінія керівництва держави має тверду підтримку широких верств населення.

Важко уявити життєздатність і дієвість Воєнної доктрини, якщо при її розробці не визначено ряд принципових питань, наприклад: політичний і економічний лад, що існує в Україні; базові національні інтереси України в економіці, політиці, соціальній сфері, екології, у питаннях міжнародних стосунків, для захисту яких потрібні ЗС; співвідношення принципів неядерної, нейтральної держави з реальним розміщенням на її території іноземних військ (Чорноморського військового флоту Росії), і міжнародного оточення, що поки ніяк не відреагувало на заяви України про можливий нейтралітет; яким чином сучасна геостратегічна ситуація з урахуванням реалій перерозподілу сил і тенденцій, що превалюють, у розвитку всього спектру загроз на тлі внутрішніх проблем України впливає на її безпеку; який зміст вкладається в категорію «принцип оборонної достатності держави» і якими засобами вона буде забезпечена; яким чином визначатиметься потенційний противник України, чи це буде окрема держава зі своїм військовим та економічним потенціалом, чи це буде військова коаліція і які дії ЗС України будуть доречні у кожному окремому випадку (адже саме ці проблеми є визначальними для перспектив розвитку ЗС).

Як правило, відповіді на ці запитання повинна дати Концепція національної безпеки. На жаль, в Україні і цей документ також залишив без відповіді принципіві питання воєнної політики держави. Зараз (2009 р.) до Верховної Ради України надійшов новий варіант Воєнної доктрини, який, за традицією, підготувало Міністерство оборони. Проте в умовах політичного протистояння як на рівні парламенту України, так і між різними гілками влади, а також закритого, відомчого характеру цього документа, відсутності широкого обговорення його базових положень у наукових та політичних колах його відповідність сучасним умовам викликає багато сумнівів.

Діюча Воєнна доктрина 2004 р. у ст. 21 вимагає від України проведення такої реформи Збройних сил, яка за характером, складом, системою управління, навчання і підготовки має наближатися до стандартів НАТО. Заплановано розподіл Збройних сил на три основні функціональні структури: об'єднані сили швидкого реагування, які повинні запобігати, стримувати і нейтралізувати можливу агресію; основні сили оборони призначені для відсічі агресії; стратегічні резерви, які забезпечують стійкість оборони.

Ця Воєнна доктрина чітко визначає воєнно-стратегічні цілі для Збройних сил України у разі виникнення збройного конфлікту, у локальній чи регіональній війні, у міжнародних миротворчих операціях, а також основні завдання у мирний час ст. 22-23, до початку збройної агресії ст. 24, після відсічі збройної агресії ст.32.

Україна для виконання своєї місії у міжнародних миротворчих операціях направляє миротворчі контингенти, миротворчий персонал і надає матеріально-технічні ресурси, ст. 36. Також Україна може надавати військову допомогу іншим державам, що визначено ст.37 Воєнної доктрини.

Ст. 40 доктрини визначає основні завдання керівництва збройними Силами України у мирний і військовий час.

Надається особлива увага розвитку воєнно-економічного аналізу і прогнозування для забезпечення потреб обороноздатності України. Воєнна доктрина України 2004 р. визнає створення резерву людських ресурсів, що в подальшому було передбачено ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Цей закон вводить термін «сили цивільного захисту», яким надається статус де-юре.

Діюча Воєнна доктрина має оборонний характер, чітко перераховує реальні та потенційні внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці. Спрямована на політику євроатлантичної інтеграції, посиленню співробітництва з існуючими системами безпеки, дотримання оборонної достатності, впровадження механізмів демократичного цивільного контролю, продовження розвитку воєнно-політичного партнерства з НАТО і ЄС, поглиблення відносин з названими безпековими міжнародними організаціями аж до повноправного членства.

Постановою ВР України від 18 липня 1995 р. була схвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки

України із змінами відповідно до Постанови КМ України від 23.11.1998 року. Вказана постанова рекомендувала розробити і подати для прийняття у ВРУ проекти Законів України «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про зовнішню розвідку».

Сама Концепція встановлювала основи цілеспрямованої політики щодо захисту національних інтересів і безпеки України. Концепція національної безпеки повинна забезпечити єдність принципів, поєднання підходів, підготовку доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних сферах цієї галузі.

Концепція формулювала, що національна безпека розглядається як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Основні принципи забезпечення національної безпеки, відповідно до Концепції 1995 р. це – пріоритет прав людини, верховенство права, пріоритет мирних засобів вирішення конфліктів, адекватність заходів захисту, демократичний цивільний контроль, додержання балансу інтересів особи, чітке розмежування повноважень органів державної влади.

Концепція встановлювала, що національна безпека досягається виваженою політикою у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційних сферах.

Пріоритетами національних інтересів України були визначені на той час створення громадянського суспільства; досягнення національної злагоди; забезпечення державного суверенітету; створення ринкової економіки; забезпечення екологічних та технологічно безпечних умов прожиття; збереження та зміцнення науково -технологічного потенціалу; зміцнення генофонду Українського народу; розвиток української нації; налагодження рівноправних і взаємовигідних взаємовідносин з усіма державами, інтегрування в європейську та світову спільноту.

Концепцією були визначені основні можливі загрози національній безпеці України у найважливіших сферах життєдіяльності (подаються ті які мали місце або були наявні тенденції до їх появи): в політичній – це спроби зовнішнього втручання у внутрішні справи України; наявність сепаратистських тенденцій в окремих регіонах України (спроба розвинути ідею по

відокремленню Донецької, Луганської та Дніпропетровської обл.); загострення міжетнічних (АР Крим – кримсько-татарське питання, питання закарпатських русинів) і міжконфесійних (релігійних) відносин між Українською православною церквою Київського та Московського патріархатів; порушення принципу розподілу влади (несвоєчасне невиконання Указів Президента України, КМ України і т.д.); невиконання чи неналежне виконання законних інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування; відсутність ефективного механізму забезпечення законності (невиконання чи неповне виконання судових рішень виконавчою службою України); в економічній сфері це перешкоди по встановленню ринкових взаємовідносин, особливо з боку фінансово-промислових груп, спроба монополізації виробництва; залежність національної економіки від економічної політики інших країн (поставка нафти, газу, атомного палива); неконтрольований вплив інтелектуальних, матеріальних та фінансових ресурсів; криміналізація суспільства (контрабанда, корупція); у соціальній сфері це низький рівень життя та соціальної захищеності, безробіття, різке матеріальне розшарування суспільства; суспільно-політичне протистояння окремих груп, регіонів (ліва та праві ідеології, Південь – Схід – Захід); падіння рівня здоров'я; неконтрольовані міграційні процеси; у військовій не вирішені питання присутності на території України військових баз Росії, територіальна суперечка між політиками Росії, Румунії, Польщі за українські землі, відсутність демаркації східного кордону можуть в подальшому перерости у політичний конфлікт з відповідними наслідками; в екологічній – мають місце негативні наслідки Чорнобильської катастрофи; неефективне використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища; в науково-технологічній сфері це вплив інтелектуального і наукового потенціалу; науково-технологічне відставання; зниження рівня підготовки висококваліфікованих наукових та інженерних кадрів; в інформаційній сфері наявні тенденції повільного входження України у світовий інформаційний простір; інформаційна експансія; брак об'єктивного уявлення про Україну, інформаційна дискримінація.

Відповідно до наявності можливих загроз для національної безпеки України Концепція передбачала реалізацію відповідних

доктрин, стратегій, стратегічних концепцій і державних програм у найважливіших сферах національної безпеки.

Для реалізації завдань по захисту національних інтересів України створена система забезпечення національної безпеки, яка являє собою сукупність суб'єктів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України. До основних функцій вказаної системи забезпечення відноситься створення і підтримка в готовності сил та засобів; управління її діяльністю; здійснення планової та оперативної діяльності; участь в міжнародних системах безпеки.

За визначенням вказаної Концепції до воєнної організації держави України відносяться Збройні сили, Служба безпеки, Національна гвардія, внутрішні війська, Міністерство внутрішніх справ, Прикордонні війська, військові підрозділи Міністерства надзвичайних ситуацій.

В грудні 1991 р. народ України проголосував за підтвердження Акту незалежності України та перші вибори Президента. Серед важливих законів, прийнятих ВРУ на той час, особливе значення для забезпечення молодій республіці мав закон про перепідпорядкування Верховній раді військ, дислокованих на території України та створення Служби безпеки України, про кордони і цілісність території, про Митний комітет. Наприкінці 1991 р. в Україні нараховувалось всього 12 політичних партій. 1993 р. умовно історики називають початком третього етапу партійного будівництва. В 1993 р. всі партії (біля 30) виступали проти комуністичної ідеології, за суверенітет України («Народний рух України» (Іван Драч), Українська республіканська партія (Левко Лук'яненко), Українська селянська демократична партія, партія Зелених, Демократична партія (Володимир Яворівський) і т.і.). Умовно їх можна було розділити на дві групи. Перші опозиційні до президента, інші підтримували його, серед них народно-демократичні партії. В питаннях безпеки і оборони парламентські партії орієнтувались на думку фахівців і всі виступали за безядерний та нейтральний статус України. Україна успадкувала 15 % ядерної зброї СРСР, що робило її третьою найбільшою ядерною країною світу. Підтверджуючи своє рішення стати без'ядерною державою Україна до березня 1992 р. передала Росії 57 % тактичної ядерної зброї, а в 1996 р. повністю позбулася ядерного арсеналу. 1997 р. кардинальними змінами в питаннях

національної оборони і безпеки не відрізнявся. В 1998 р. перед виборами до ВРУ нараховувалось біля 50 партій. Центральна виборча комісія до виборів допустила 30 політичних партій, з яких 4 % бар'єр подолали п'ять центристських партій та блоків і ще три ліві. Парламент спочатку був розподілений порівну, а в 2000 р. була сформована правоцентристська більшість. Ліві сили втрачали позиції. Представники олігархів у ВРУ маючи спільну природу з російським бізнесом в 2001 р. добились відставки уряду на чолі з В.Ющенко. Вибори 2002 р. продемонстрували зрілість партійної системи українського суспільства та триумф демократії.

Відповідно до ст.ст. 91 та 92 п.17 Конституції України Верховна Рада України приймає закони та інші підзаконні акти (постанови, акти) більшістю від конституційного складу. Основи національної безпеки, організація Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку визначаються виключно законами України, які розробляє і пропонує як правило дорадчий орган при Президентові України – РНБОУ. Рада національної безпеки і оборони України стоїть на чолі системи забезпечення національної безпеки України

Ст. 107 Конституції України (1996 р.) визначає Раду національної безпеки і оборони України (РНБОУ) координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. РНБОУ координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки. Головою Ради є Президент України, який і формує її склад. До складу РНБОУ за посадою входять Прем'єр – міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Рішення Ради вводяться в дію Указами Президента України.

ЗУ «Про основи національної безпеки України» в ст.4 визначає РНБОУ як суб'єкт забезпечення національної безпеки, а ст. 9 цього ж закону вказує на повноваження:»Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони; з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Военної доктрини».

РНБОУ створена Указом Президента України від 30 серпня 1996 р. «Про Раду національної безпеки і оборони України».

Компетенція та функції РНБОУ визначаються ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України» (1998 р.) [114]. ЗУ про РНБОУ визначає правові основи цієї організації, її діяльності та склад, структурну складову.

ЗУ «Про розвідувальні органи України» був підписаний Президентом України 22 березня 2001 р. Вказаний закон дав тлумачення відповідних термінів розвідувальна діяльність, інформація, органи. Визначив правові основи та принципи діяльності, основні завдання, методи і засоби діяльності. Серед розвідувальних органів законодавець чітко визначив чотири суб'єкта: Службу безпеки України, Міністерство оборони (Збройних сил), Прикордонну службу, в 2005 р. до цього переліку добавилась Служба зовнішньої розвідки (СЗР). Ст.1 вказаного закону чітко визначає, що розвідувальна діяльність спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, сприянню формуванню і реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Закон України «Про Службу безпеки України» із змінами і доповненнями, був підписаний Президентом України 25 березня 1992 р. за № 2220-ХІІ. Відповідно до дефініції ст.1 СБУ державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Основним завданням СБУ є захист національних інтересів від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинності, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Згідно ст. 9 вказаного закону в систему СБУ входять органи військової контррозвідки, які забезпечують Збройні сили України і Прикордонні війська.

Основними підрозділами СБУ, які за своїми функціональними обов'язками причетні до захисту національної безпеки і оборони, відповідно до ст. 10 закону слід віднести підрозділи розвідки і контррозвідки, захисту національної державності. СБУ надає пропозиції Президенту України щодо видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для всіх носіїв.

Регіональні органи СБУ є незалежними від органів місцевого самоврядування і державної адміністрації.

СБУ має право подавати органам державного управління обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки України.

26 грудня 2002 р. за № 374-IV Президент України підписав Закон «Про контррозвідувальну діяльність». Контррозвідувальна діяльність – це спеціальний вид діяльності в сфері забезпечення державної безпеки, з метою виявлення і попередження зовнішніх та внутрішніх загроз безпеки України, а також попередження появи причин і умов для їх виникнення.

Серед суб'єктів національної безпеки згадується служба зовнішньої розвідки, яка була організована на базі аналогічної служби СБУ 1 грудня 2005 р., правові основи організації та діяльності СЗР визначені ЗУ «Про Службу зовнішньої розвідки України». Відповідно до вимог цього закону СЗР має статус державного органу, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сфері. Служба підпорядкована виключно Президенту та підконтрольна ВРУ. Одним з завдань, які стоять перед СЗР являється здійснення спеціальних заходів впливу, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики у вищезгаданих сферах, також служба зобов'язана вживати заходи протидії зовнішнім загрозам національної безпеки України.

Закон України «Про національну гвардію України» від 4 листопада 1991 р. № 1774-XII втратив свою чинність на підставі відповідного закону від 11.02.2000 р. за № 1363- XIV.

Закон України «Про внутрішні війська МВС України» за № 2235-XII був підписаний 26 березня 1992 р. Президентом України і отримав ряд доповнень і змін включно до травня 2007 р.

Внутрішні війська за положенням вказаного закону входять в систему МВС України і призначені для охорони та оборони важливих державних об'єктів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України (супроводження спеціальних вантажів, участь у ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, охорона дипломатичних і консульських установ іноземних держав і т.і.), охорони установ виконання покарань і лікувально-трудова установ, а також для участі в охороні громадського порядку та боротьбі із злочинністю.

Одним з важливих законодавчих документів у сфері національної безпеки є ЗУ «Про Збройні сили України» від 06.12.1991 р. з змінами внесеними включно по 28.12.2007 р. і які діяли по 31.12.2008 р.

Закон гласить, що Україна розуміючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки і оборони, усвідомлюючи відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності має власні ЗСУ з необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності. У розвиток цього закону прийнята Державна програма розвитку ЗСУ на період 2006-2011 рр.

Вказаний закон визначив функції, склад ЗСУ, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними.

Відповідно до вимог ст. 1 на ЗСУ, як військово формування, покладаються функції оборони, захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Ця ж стаття приводить вичерпний перелік 6 (шести) причин коли, в мирний час ЗСУ мають право застосувати зброю і бойову техніку. Слід зазначити, що закон чітко забороняє використання ЗСУ по відношенню до цивільного населення, для обмеження його прав і свобод або з метою повалення конституційного ладу.

ЗСУ прямо підпорядковані Міністерству оборони України, як центральному органу виконавчої влади.

Структура ЗСУ передбачає Генеральний штаб, види Збройних Сил (сухопутні, повітряні та військово-морські), об'єднання, військові частини, військові навчальні заклади.

Серед органів, які забезпечують національну безпеку слід також зупинитись на Державній прикордонній службі України (ДПСУ), як спеціальному органі виконавчої служби у справах охорони державного кордону, діяльність якого регламентована відповідним ЗУ від 03.04.2003 р., з змінами включно до 2008 р. На службу, як орган спеціального призначення, покладене завдання щодо забезпечення недоторканості державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Діюче законодавство України з питань безпеки і оборони країни є закінченим продуктом парламетських дебатів політичних партій, елементами їх виборчих програм, основою для державних програм дій. Це дзеркало партійних позицій і фракційних домовленостей з питань безпеки і оборони.

Всі перераховані законодавчі акти з питань національної безпеки і оборони виконуються не повністю. Реформування ЗСУ практично зупинено. Не втілюється воєнна доктрина. Зовнішньополітичний курс постійно змінює стратегічні орієнтири. Україна не визначилась у своїй участі в колективних системах безпеки. Балансування між геополітичними інтересами Росії та Європи знижує міжнародний авторитет і визнання. Політика пристосування вказує на слабкість державних безпекових інституцій в питаннях забезпечення національних інтересів на світовій арені.

Сьогодні Україна, як і багато інших держав молодого демократії, стурбована невідкладними питаннями скорочення збройних сил, зупинки військової реформи, повільному настанню демократичних змін, мізерному фінансуванню, що її воєнно-політичному керівництву важко відволіктися від міжпартійної «війни», подивитися на проблему в цілому й т.і. Багато військових експертів не помічають, що Україна стоїть на порозі революційних змін у воєнних потребах. Україна повинна переглянути основні принципи й по-новому глянути на класичний зв'язок між цілями, шляхами й засобами. Інакше спроби воєнної реформи й надалі будуть зводитися до спроб реорганізувати засоби, не звертаючи увагу на шляхи й цілі.

Україні потрібно зосередитися на пошуку шляхів, які відповідали б задекларованим цілям безпеки і оборони, наявним у державі засобам їх забезпечення. Саме таким повинен бути внесок наукових і політичних кіл у процес військової реформи в Україні.

В період новітньої історії відбулись значні зміни у безпековому середовищі. Появились нові загрози глобального масштабу, активізувались старі. Стала реальною ситуація відновлення загроз «холодної війни» розпочинається протистояння двох систем безпеки (НАТО – ОДКБ). Україна має реальний шанс опинитись у вакуумі безпеки, стати «сірою», «транзитною» зоною між Альянсом і країнами Організації Ташкентського договору. Ситуація потребує нових оцінок зовнішнього безпекового середовища. Змінюється воєнно-політична ситуація у Південно-Східній Європі. Кожна з двох названих безпек хоче використати нашу країну (територію) у своїх цілях. Поява такого потужного чинника буде суттєво впливати на внутрішньо-політичну ситуацію у державі. Ця тенденція посилюється слабкістю громадянської

ідентичності українського населення та його різноспрямованістю у зовнішньополітичній орієнтації, відсутністю дієвих інститутів громадянського суспільства.

Все вищевикладене підсилюється кризою дієвості міжнародних інститутів забезпечення колективної безпеки, розв'язання спорів та запобігання конфліктам, одночасно це і недієздатність міжнародного права у цій сфері. Невизначений «транзитний», міжблоковий стан України у цій ситуації є найбільшою загрозою національній безпеці.

У новітній історії України багато поспішності з боку представників політики і державної влади. Задекларована нейтральність не сприймається світовою спільнотою через невідповідність до встановлених вимог, бо на території України дислокована воєнна база іноземної держави. Позаблоковий статус нашої країни теж не сприймається через регулярну військову допомогу, продаж озброєння і військової техніки іншим державам, участь наших воєнних підрозділів у операціях воєнно-політичного Альянсу. Без'ядерний статус спрацював з ефективністю до навпаки, суттєво підірвавши безпеку України, понизивши її геостратегічний статус. За 15 років (5 грудня 1994 р.) від приєднання України в односторонньому порядку до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (далі - ДНЯЗ) відбулись істотні трансформації у геополітичній ситуації, зріс потенціал напруження у міжнародних відносинах, посилюються нові виклики міжнародній безпеці, зростає вакуум безпеки, особливо в країнах-одинаках, що не приєднались ні до НАТО, ні до ОДКБ, формується потенціал дестабілізації навколо України. Все це зменшує перспективи розвитку нашої країни, затруднює її політичний та економічний розвиток, загрожує безпеці, вимагає термінового вироблення нових міжнародних гарантій безпеки та їх юридичного закріплення. В цьому питанні повинні стати ініціаторами недержавні інститути забезпечення безпеки України, в тому числв науковці.

На сьогодні не здійснено всебічного комплексного аналізу нормативно-правової бази безпекового сектору України, не висвітлено процес його формування і розвитку, його управлінського забезпечення, не розкрито питання комплектування, фінансового, матеріально-технічного забезпечення; не узагальнено досвід країн молодшої демократії у

вирішенні проблем національної безпеки; не висвітлено здобутки і проблеми передових країн світу з питань НБ. Критично-порівняльний аналіз діючого законодавства з питань безпеки свідчить про наявність протиріч у підходах до забезпечення НБ і оборони у різних умовах: мирний час, загрозливий період, бойове застосування. Потребує узгодження понятійно-категорійний апарат, відпрацювання єдиних підходів до визначення завдань та принципів сектору безпеки країни, методологія оцінки його стану і відповідність сучасним загрозам. Історія вчить, що тільки національна єдність забезпечує еволюційну стратегію розвитку.

Джерела та література

1. Декларація про державний суверенітет України. // Відомості ВР УРСР. – 1990. – № 31. – С. 429.
2. Акт проголошення незалежності України. // Відомості ВР УРСР. – 1991. – № 31. – С. 502.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – 351 с.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – 141 с
5. Закон України «Про громадянство» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 13. – 65 с.
6. Постанова ВРУ «Про військові формування України» // Відомості ВРУ. – 1991. – № 38. – С. 506
7. Постанова ВРУ «Про концепцію оборони і будівництва Збройних сил України» // Відомості ВРУ. – 1991. – № 51 – С. 729.
8. Закон України «Про оборону України» // Відомості ВРУ. – 1992. – №9 – С. 106.
9. Закон України «Про Збройні Сили України» // Відомості ВРУ. – 1992. – № 9. – С. 108.
10. Закон України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» // Відомості ВРУ. – 1992. – № 27 – С. 385.
11. Военна доктрина України. // Відомості ВРУ (ВВР). – 1993. – № 43. – С. 409.
12. Постанова КМУ № 490 від 19. 08. 1992 р. «Про реформування системи військової освіти». [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=852%2F2009>.
13. Указ Президента України «Про Військово-Повітряні Сили України» від 28.01.1993, № 31/93. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=31%2F93>; <http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=structure&sub=ups>.

14. Закон України «Про Цивільну оборону України»// Відомості ВРУ. – 1993. – №14. – С. 124.
15. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» // Відомості ВРУ. – 1993. – № 44. – С. 416.
16. Указ Президента України «Про Положення про військові комісаріати» від 15.02.1994 № 248/94. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=48%2F94>.
17. Указ Президента України «Про Війська Повітряної Оборони України» від 20.04.1995 р. № 326/95. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=326%2F95>.
18. Указ Президента України «Про Сухопутні Війська України» від 23.05.1996 р. № 368/96. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=368%2F96>.
19. Закон України «Про організацію оборонного планування України». // Відомості ВРУ. – 2005. – № 4. – С. 97.
20. Закон України «Про Концепцію оборони та будівництва ЗСУ». // Відомості ВРУ. – 1991. – № 51. – С. 729.
21. Указ Президента України від 21.08.1997 р. № 888 та Положення «Про Міністерство оборони України» від 03. 08. 2006 р. № 1080. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1080-2006-%EF>.
22. Указ Президента України від 21.09.2006 р. № 769/2006 «Про Генеральний штаб ЗСУ». [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=769%2F2006>.
23. Послання Президента України до ВРУ «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2001 р.». [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0002100-02>.
24. Закон України «Про раду національної безпеки і оборони України». // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1998. – № 35. – С. 237.
25. Указ Президента України від 12. 01. 2004 р. № 28/2004 «Про концепцію гуманітарного і соціального розвитку у ЗСУ».[Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=28%2F2004>.
26. Закон України «Про участь України у миротворчих операціях // Відомості ВРУ. – 1999. – № 22–23. – С. 202.
27. Закон України «Про порядок направлення підрозділів ЗСУ до інших держав» // Відомості ВРУ. – 2000. – № 19. – С. 144.
28. Програма НАТО «Партнерство заради миру (ПЗМ): запрошення» 10.01.1994 р.» (Рамковий документ).[Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/ publication/content/7261.htm>.
29. Закон України «Про ратифікацію Угоди між державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть

- участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їхніх збройних сил // Відомості ВРУ. – 2000. – № 18. – С. 134.
30. Про стратегію національної безпеки України. Указ Президента України № 105/2007 від 12.02.2007.:. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>.
 31. «Хартія українсько-американського партнерства, дружби та співробітництва» 22. 11. 1994 р. Вашингтон. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=840_015.
 32. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. 5. 12. 1994 р. Будапешт. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_158.
 33. Хартія про особливе партнерство між Україною та організацією Північноатлантичного договору. 9. 07. 1997р. Мадрид. // Голос України. – 1997. – № 127 (1627). – С. 5. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/publication/content/7265.htm>.
 34. Стратегічна концепція НАТО, План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) 24. 04. 1999 р. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/1663.htm>.
 35. Закон України «Про Службу безпеки України» // Відомості ВРУ. – 1992. – №27. – С. 382.
 36. Закон України «Про державну прикордонну службу» // Відомості ВРУ. – 2003. – № 27. – С. 208. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 37. Закон України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України». Відомості ВРУ. – 1992. – № 29. – С. 397.
 38. «Про Положення про МВС України». Указ Президента України від 17 жовтня 2000 р. № 1138/2000. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
 39. Про Военну доктрину України. Указ Президента України від 16. 06. 2004 № 648/2004. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=648%2F2004&pass=4/UMfPEGznhhDPR.ZiBfCbBANI4aks80msh8Ie6>.
 40. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України. Постанова Верховної Ради України від 18 липня 1995. № 532-95-н. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995 -№7- С.37.
 41. Історія України та її державності: Курс лекцій. / [ред. Дещинського Л.Є.]. – Львів : Вид-во Націон. універс. «Львівська політехніка», 2009. – С. 411–415.
 42. Закон України «Про розвідувальні органи України». № 2331-III. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 19. – С. 94.

43. Закон України «Про контррозвідальну діяльність»// Відомості ВРУ. – 2003. – № 12. – С. 89. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=374-15>.
44. Закон України «Про Службу зовнішньої розвідки України». № 3160-IV. // Відомості Верховної Ради (ВВР). –2006. –№ 8. – С. 94.
45. Закон України «Про національну гвардію України» // Відомості ВРУ. – 2000. – № 8. – С. 48.
46. Організація Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. Режим доступу: www.un.org/ru.
47. Довідник НАТО. 2006. Відділ громадської дипломатії НАТО. Брюссель. Бельгія. С. 255. [Текст]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato>.
48. Якименко Ю. В. Соціальна база провідних політичних сил України: динаміка змін (2001-2007 рр.) / Ю.В. Якименко // Стратегічні пріоритети. – № 3 (8). – 2008 . – С. 5–7.

УДК 283/289

Л. Ф.Веремейчик

ДУХОВНЕ СЛУЖІННЯ ТА КАПЕЛАНСТВО В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті йдеться про місце та роль церков у церковно-державних відносинах. Розглядається актуальна проблема взаємодії Збройних Сил України і Церкви та забезпечення конституційного принципу свободи світогляду і віросповідання військовослужбовців через формування інституту капеланства.

Ключові слова: капеланство, духовне служіння, міжконфесійний діалог, демократичне суспільство, Збройні Сили, толерантність, віросповідання.

В статье идет речь о месте и роли церквей в церковно-государственных отношениях. Рассматривается актуальная проблема взаимодействия Вооруженных Сил Украины и Церкви и обеспечения конституционного принципа свободы мировоззрения и вероисповедание военнослужащих через формирование института капеланства.

Ключевые слова: капеланство, духовное служение, межконфессиональный диалог, демократическое общество, Вооруженные Силы, толерантность, вероисповедание.

Speech goes in the article about a place and role of Churches in church state relations. The issue of the day of co-operation of Military Powers of Ukraine and church and providing of constitutional principle of freedom of world view is examined religion of servicemen through forming of institute of kapelanstva.

ЗМІСТ

Савчук П.О. ПОСТОЛОВСЬКИЙ РУСЛАН МИХАЙЛОВИЧ – ЛЮДИНА, ОРГАНІЗАТОР, НАУКОВЕЦЬ.....	3
---	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Жук О. М. СОЦІАЛЬНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСЕЛЕНЬ КРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В 1569-1648 РР.	13
--	----

Карімова К. В. ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ГРУП НА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В КІНЦІ ХVІІІ – СЕРЕДИНІ ХІХ СТ.	28
--	----

Іванова В.О. ГЕНЕРАЛ М.І. ДРАГОМИРОВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877 – 1878 РР.....	34
--	----

Проскурняк В.П. ОСИП МАКОВЕЙ ТА ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.	51
---	----

Пальчевський Р.С. СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ	63
---	----

Журавльова С.П. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.....	71
---	----

Дерман І. П. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В 20-ТІ – НА ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	82
---	----

Давидюк Р.П. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАНІЯ ВОЛИНЦЯ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	91
---	----

Гуменюк О. В. ОРГАНІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1939-1941 РР.).....	102
Півоварчук В.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1939-1941 РР.	108
Капітан Л.І. МОВНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗАКАРПАТТІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	115
Киридон П.В. ДІЯЛЬНІСТЬ НОМЕНКЛАТУРИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ В 1945-1953 РОКАХ	128
Дубей В.І. ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ...	141
Киридон А.М. УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ФОРМАТІ КРОС – ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	149
Петрук Л.П. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	167
Чорна Л.О. РІДНА ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ	176
Безкоровайна О.В. ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ	185
Карпухіна Т.О. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД	207

Веремейчик Л. Ф.
ДУХОВНЕ СЛУЖІННЯ ТА КАПЕЛАНСТВО В ЗБРОЙНИХ
СИЛАХ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 232

Сойчук Р.
СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ 243

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Прищепя Б.А.
ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕРЕСОПНИЦІ..... 255

Семешук В. М.
СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ
ПЕРЕДУМОВИ ПОЧАТКУ МЕЛІОРАТИВНИХ
РОБІТ НА ВОЛИНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ..... 266

Прищепя О.П.
УЧАСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ
МІСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА) 273

Галуха В.Л.
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
Й ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У ХОДІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ
НА ВОЛИНІ У МІЖВОСННИЙ ПЕРІОД..... 283

Жив'юк А.
ФОРМУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
КОМПАРТІЙНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ВПРОДОВЖ 1940-х РОКІВ
(НА МАТЕРІАЛАХ РІВНЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(Б)У) 293

Михальчук Р. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ГОЛОКОСТУ В ПІВДЕННІЙ
РІВНЕНЩИНІ (на прикладі Здолбунівського району)..... 304

Ларькіна Л.М.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СТВОРЕННЯ КОМІСІЙ СПРІЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ
НА ВОЛИНІ (1961–1966 рр.) 316

Доброчинська В. А., Шеретюк В.М.
СТОРИНКИ ІСТОРІЇ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1967–1998 рр.)..... 322

Білявцева О.В.
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНЦІВ
ПРАВОСЛАВНИМИ МОНАСТИРЯМИ РІВНЕНЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО
ГОРОДОЦЬКОГО ТА СВЯТО-ТРОЇЦЬКОГО
КОРЕЦЬКОГО ЖІНОЧИХ МОНАСТИРІВ) 339

Жилюк С. І.
СТАНОВИЩЕ ІУДЕЙСЬКИХ ГРОМАД
НА ЖИТОМИРЩИНІ В РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ..... 346

Чура В.І.
НАСЛІДКИ КОМПАРТІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ
НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1988 РОЦІ..... 357

Демянюк І.В.
ПРЕДТЕЧА НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ДО ПИТАННЯ ПРО ВИНИКНЕННЯ НАРОДНОГО
РУХУ УКРАЇНИ НА РІВНЕНЩИНІ..... 368

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС**
Полнохович Ю. Ю.
«ЮВІЛЕЙНІ ЦЕРЕМОНІЇ» ЗА ДАНИМИ НАПИСІВ
МАЙЯ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ..... 385

Петрович І.
ІШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФЕОДАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЧЕХІЇ..... 395

Якимчук О.О.
НАСТУП ДЕРЖАВИ НА МАЙНОВІ ІНТЕРЕСИ
КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ У КОНТЕКСТІ
ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830-1831 РР. 404

Шеретюк Р.М. ЕТНОКОНФЕСІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ УНІАТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.....	415
Венгер Н. В. ЕТНІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ. ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: НА ПРИКЛАДІ МЕНОНІТСЬКОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	424
Троян С.С. НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХАХ «СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ»: АДМІРАЛ А. ФОН ТІРПІЦ І ПРОГРАМА БУДІВНИЦТВА ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ	444
Василюк А.В. СПІЛКИ У ПРАЗІ В 1890-1910 РОКАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КЛІМАТУ	454
Бунечко С. М. АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ПОЛЬЩІ 1930-Х РР. КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	464
Луцик Г. РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ СЛОВАЧЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1945-1948 РОКИ).....	476
Субот О.А. ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1948 – 1954 РР. «СПРАВА СЛАНСЬКОГО».....	497
Філіпчук І.В. РОЛЬ ЧАСОПИСУ «LITERARNI LISTY» У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 60-Х РОКІВ ХХ СТ.....	517
Віруцька С.В. БОЛГАРІЯ І «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 РОКУ	521

Жулканич Н., Безега Т.
ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
В РУМУНІЇ (80-90-і рр. ХХст.)..... 532

Санжаревський О.І.
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМИН
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ З КРАЇНАМИ БАЛТІЇ
В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ..... 541

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Савчук П.О.
НАУКОВА ШКОЛА
«ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»..... 550

Грипич С.Н.
ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
У КОНТЕКСТІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ
ТА КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ..... 561

Деміроглу Х.
ІСТОРИЧНІ МАТЕРІАЛИ ПРО ВОЛЗЬКИХ БУЛГАР..... 570

Синяк І.Л.
ФОРМУЛЯРИ ВИКОНАВЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ
ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО
В ДОБУ НОВОЇ СІЧІ..... 588

Постоловський Р.М.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ
НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ У
ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ..... 599

Казначеева Л.М.
ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВОЛИНСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗІБРАННЯ..... 635

Троян П.С.
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ
НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ..... 644

Кузьменко Л.І. ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЙОГО СТОСУНКІВ З РОДИНОЮ	649
Шатрова М.Б. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....	661
Багрій Т.М. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918 – 1938 РР.) У СУЧАСНИХ ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЕХІЇ.....	672
Підберезних І.Є. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ США У ДАЛЕКОСХІДНОМУ РЕГІОНІ (1945-1991 роки): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....	683
Хмельницький Б. І. СУСПІЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНІ ДОКУМЕНТИ ІЄРАРХІЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ.....	702
Заглинська Л.В. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	710
Трачук Л. НАУКОВА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В БІБЛІОГРАФІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ	719
Остапчук Ю.А. ІСТОРІОГРАФІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ КАТАЛОГІВ.....	733
Полянський О. БИТВИ ЗА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ: ВІД ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ДО ПРЯМОЇ УКРАЇНОФОБІЇ	744
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	770

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 21

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *С. С. Троян*

Технічне редагування – *колектив філологів кафедри методики викладання культури української мови РДГУ*

Комп'ютерна верстка – *О. Ю. Третьяк, В. Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г. В. Волохов*

Фото – *В. Ю. Ричко*

Підписано до друку 10.06.2011 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 42,3.

Тираж 300. Зам. №105/1

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

Видавець О.Зень
Свідоцтво РВ №26 від 6 квітня 2004 р.
пр.Кн.Романа, 9/24, м.Рівне, 33022
тел.: 0-362-24-45-09; 0-67-36-40-727
E-mail: olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
Друк: ПП І. О. Самборський
вул. Толстого, 3, м. Рівне, 33028
тел.: 0-362-22-41-20